

Osobni stavovi prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj

Marković, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:287930>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Osobni stavovi prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj

Petra Marković

Zagreb, lipanj 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Osobni stavovi prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj

studentica: Petra Marković

mentorica: doc. dr. sc.
Tihana Novak

Zagreb, lipanj 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Osobni stavovi prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Petra Marković

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj 2021.

SAŽETAK

Naslov rada : Osobni stavovi prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj

Studentica : Petra Marković

Mentorica : doc.dr.sc. Tihana Novak

Program na kojem se polaže diplomski ispit : Socijalna pedagogija / modul Odrasli

Cilj ovog rada je stjecanje uvida u stavove opće populacije prema osuđenim osobama u Republici Hrvatskoj te usporedba stavova na temelju spola ispitanika, poznanstva osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora i poznanstva žrtve nekog kaznenog djela.

Za potrebe istraživanja korišten je upitnik koji je zasnovan na skali stavova Begina i Courtea (1980). Originalni upitnik se sastoji od 16 varijabli koje su prevedene na hrvatski jezik. Buđanovac i Mikšaj-Todorović (1998) su u upitnik dodali još pet novih varijabli stavova te dvije varijable koje ispituju iskustvo kontakta sa osuđenom osobom ili iskustvo bivanja žrtvom nekog kaznenog djela.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 477 ispitanika, a podaci su obrađivani kvantitativnom metodom, deskriptivnom statistikom i neparametrijskim testovima za utvrđivanje razlika.

Rezultati ukazuju na to kako među ispitanicima prevladava pozitivan stav prema osuđenim osobama i njihovoj rehabilitaciji. Nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na spol ispitanika i poznanstvo osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora. Razlike na temelju poznanstva žrtve kaznenog djela idu u smjeru da osobe koje poznaju nekoga tko je bio žrtva kaznenog djela imaju pozitivnije stavove prema osuđenim osobama.

Ključne riječi: osobni stavovi, osuđene osobe, rehabilitacija

SUMMARY

Title: Personal attitudes towards convicted individuals in the Republic of Croatia

The aim of this paper is to gain insight into the attitudes of the general population towards convicted individuals in the Republic of Croatia as well as compare attitudes based on the sex of the respondents, acquaintance of a person serving a prison sentence and acquaintance of a victim of a crime.

For the purposes of this research, a questionnaire based on the scale of attitudes of Begin and Courte (1980) was used. The original questionnaire consists of 16 variables that have been translated into Croatian. Buđanovac i Mikšaj-Todorović (1998) added at the original questionnaire five new variables of attitudes and two variables that examine the experience of contact with a convicted person or the experience of being a victim of a crime.

A total of 477 respondents participated in the study, and the data was processed by quantitative method, descriptive statistics and non-parametric tests to determine differences.

The results indicated that a positive attitude towards convicts and their rehabilitation prevails among the respondents. No significant differences were found with regard to the gender of the respondents and the acquaintance of the individual who was serving a prison sentence. Differences based on the acquaintance of a victim of a crime go in the direction that individuals who know someone who has been a victim of a crime have more positive attitudes towards convicted persons.

Key words: personal attitudes, convicted individuals, rehabilitation

TABLICA SADRŽAJA

1. UVOD	1
2. STAVOVI	3
2.1. Definiranje stavova.....	3
2.2. Formiranje stavova	4
2.3. Povezanost stavova i ponašanja.....	5
2.4. Promjena stavova	6
2.5. Predrasude	9
3. STAVOVI PREMA OSUĐENIM OSOBAMA - DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA.....	10
4. METODOLOGIJA.....	20
4.1. Problem, ciljevi i hipoteze.....	20
4.2. Uzorak ispitanika.....	20
4.3. Instrument.....	23
4.4. Način prikupljanja podataka.....	23
4.5. Način obrade podataka	23
5. REZULTATI.....	24
5.1. Opći stavovi prema osuđenim osobama i prema bivšim zatvorenicima.....	26
5.2. Razlike u stavovima s obzirom na spol ispitanika.....	29
5.3. Razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo osuđene osobe	30
5.4. Razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela.....	32
6. VERIFIKACIJA HIPOTEZA	34
7. RASPRAVA.....	36
8. ZAKLJUČAK	39
9. POPIS LITERATURE	41
10. PRILOG	44

1. UVOD

U svim penalnim ustanovama, velik se naglasak stavlja na rehabilitaciju počinitelja kaznenih djela. Kako bi rehabilitacija bila uspješna i kako bi se počinitelji mogli uspješno reintegrirati u društvo po izlasku iz penalnih ustanova, važno je da okolina bude podržavajuća. Zbog toga je važno ispitati stavove opće populacije prema osuđenim osobama i prema njihovoj rehabilitaciji.

Mejovšek (2002) navodi kako se stavovi oblikuju tijekom procesa socijalizacije. Veliki značaj pridodaje grupama kojima pojedinac pripada, posebice primarnim grupama s kojima se pojedinac identificira. Pod utjecajem toga, ljudi formiraju stavove pa tako postoje oni koji podržavaju i ohrabruju počinitelje kaznenih djela jer ih smatraju svojevrsnim herojima, a postoje i oni koji ni u kom smislu ne razumiju i ne podržavaju počinitelje kaznenih djela.

Cilj ovog rada je dobiti uvid u stavove stanovništva Republike Hrvatske prema osuđenim osobama i njihovoj rehabilitaciji te usporediti dobivene rezultate s postojećim istraživanjima. Sukladno tome napraviti će se zaključak u kojem će se ispisati stavovi ljudi prema počiniteljima kaznenih djela te će se dati detaljan opis toga kako se stavovi s vremenom (ne)mijenjaju.

Prvo istraživanje u Republici Hrvatskoj na temu stavova opće populacije prema osuđenim osobama i rehabilitaciji je provedeno 1998. godine (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000). Te godine su Buđanovac i Mikšaj-Todorović proveli projekt „Stavovi javnosti prema osuđenicima i njihovoj rehabilitaciji“ u suradnji sa Zoranom Kandučem koji je taj isti projekt proveo na slovenskom uzorku. Rezultati njihovog istraživanja pokazuju kako je više od 50% ispitanika imalo pozitivne stavove prema osuđenim osobama i njihovoj rehabilitaciji, 20% njih se nije moglo odlučiti što misli, dok ostatak iskazuje negativne stavove prema osuđenim osobama. Autori navode kako ovim rezultatima pridonosi činjenica da čak 60% ispitanika poznaje nekog počinitelja kaznenog djela, a 50% ispitanika poznaje žrtvu nekog zločina. Zaključno, Buđanovac i Mikšaj-Todorović (2002) navode kako rezultati ovog istraživanja pokazuju pretežnu rehabilitativnu orijentiranost ovih ispitanika. S obzirom da je od toga prošlo više od 20 godina potrebno je dobiti uvid u to kakvi su stavovi prema osuđenim osobama danas te sagledati moguće promjene u tim stavovima od 1998. godine do danas.

Po izlasku iz zatvora, osuđene osobe se često susreću s diskriminacijom. Uglavnom su odbačeni od obitelji i prijatelja te ne mogu pronaći posao. Clearly i suradnici su proveli istraživanje na bivšim osuđenima i došli do zaključka kako je čak 40% njih recidiviralo zbog toga što nisu mogli pronaći posao (2012; prema Boag i Wilson, 2013). U literaturi se najčešće ističu tri faktora koja su najbitnija za prevenciju recidivizma: posao, smještaj i podrška okoline (Bell, 2010; prema Boag i Wilson, 2013). Cullen i suradnici (1990; prema Buđanovac i Mikšaj, 2002) u svojem istraživanju ispitivali su stav javnosti prema rehabilitaciji osuđenih osoba i došli do zaključka kako se javnost ne suprostavlja širenju rehabilitacijskih programa. Hirschfield i Piquero (2010) su proveli istraživanje na uzorku od preko 2000 ljudi kako bi ispitali stavove javnosti prema osuđenim osobama. U njihovom istraživanju rezultati ukazuju na to kako među općom populacijom prevladavaju negativni stavovi prema osuđenim osobama i bivšim zatvorenima. Do pozitivnog stava kod ispitanika dovodi to da poznaju osuđenu osobu i da imaju povjerenje u pravosudni sustav.

Motivacija za pisanje rada na ovu temu proizlazi prvenstveno zbog njezine neistraženosti. U penalnim ustanovama se jako velik naglasak stavlja na rehabilitaciju počinitelja kaznenih djela, ali ona nema smisla ako počinitelji po izlasku nemaju odgovarajuću podršku zajednice. Isto tako, nakon što se saznaju stavovi opće populacije prema počiniteljima kaznenih djela, moguće je osmišljavati programe koji bi doveli do senzibilizacije ljudi prema počiniteljima kaznenih djela. Sukladno tome, sam tretman bi bio uspješniji.

2. STAVOVI

2.1. Definiranje stavova

Bogradus (1931; prema Mejovšek, 2002, str. 188) navodi kako je stav „*tendencija da se djeluje prema nečemu ili protiv nečega u okolini, što time dobiva pozitivnu ili negativnu vrijednost*“. Allport (1953; prema Mejovšek, 2002, str. 188) daje svoju definiciju stava u kojoj navodi kako je stav „*mentalno i neuralno stanje spremnosti organizirano u iskustvu, koje ima direktivan ili dinamički utjecaj na reakcije individuuma prema svim objektima i situacijama s kojima dolazi u dodir*“. Allportova definicija ističe kako je iskustvo izvor stava, ali isto tako ne ograničava pojam stava samo na socijalne objekte (Petković i Magdalenić, 1977). Krech, Crutchfield i Ballachey (1972; prema Mejovšek, 2002) govore kako je stav trajni sustav spoznavanja, osjećanja i poduzimanja akcija prema različitim objektima. Također se navode tri osnovne komponente stava, a to su kognitivna, emocionalna i motivacijska komponenta (Mejovšek, 2002). Na temelju navedenih definicija, Mejovšek (2002) izvodi zaključak te navodi kako su stavovi tendencije, nastojanja i sklonosti reagiranju; naučeni su, odnosno utemeljeni na iskustvu; mogu biti pozitivni ili negativni; iz njih proizlaze dosljednosti u reagiranju te se sastoje od tri komponente – emocionalna, kognitivna i motivacijska.

Emocionalna komponenta stava se odnosi na osjećaje koji su povezani s određenim objektom stava. Takvi osjećaji mogu biti ili pozitivni ili negativni, a ova komponenta stavu daje dinamički karakter. Kognitivna komponenta stava se sastoji od uvjerenja i znanja o objektu stava. Motivacijska komponenta stava uključuje spremnost za poduzimanje određenih oblika ponašanja prema nekom objektu stava (Petković i Magdalenić, 1977).

Crathufield i Ballachey (prema Bašić i Žižak, 1990) navode kako su stavovi trajni sistemi pozitivnog ili negativnog ocjenjivanja, osjećanja i tendencije poduzimanja akcija za ili protiv – u odnosu na različite objekte. Stavovi imaju utjecaj na naše mentalne funkcije, postupke i motivaciju. Zbog toga što djeluju na naše postupke, možemo zaključiti kako se na temelju stavova mogu predviđati nečija ponašanja, ali isto tako da ljudi mijenjaju neke stavove pod utjecajem ponašanja (Bašić i Žižak, 1990).

Stav nije jedina determinanta ponašanja, ali se može reći da stavovi uključuju i spremnost na neko ponašanje, iako nisu uvijek usklađeni (Bašić i Žižak, 1990).

2.2. Formiranje stavova

Glavni izvor stavova je iskustvo stečeno tijekom života. To iskustvo se može steći na dva načina: neposredno – ponašanjem ili posredno – putem informacija kojima je pojedinac izložen. Drugi važan izvor stavova su društvene grupe kojima pojedinac pripada. Grupe na formiranje stavova mogu djelovati kao jedan od regulatora čovjekova ponašanja, kao neposredan izvor informacija koje pridonose formiranju stava te kao izvor već gotovih stavova koje pojedinac prihvaća. Treći važan izvor stavova su osobine ličnosti pojedinca. Stavovi su na neki način rezultat osobina ličnosti, ali isto tako, nakon što su usvojeni, oni mogu postati jedna od osobina ličnosti i tako utječu na formiranje novih stavova (Petković i Magdalenić, 1977).

Još jedan izvor stava mogu biti i vrijednosti pojedinca. Vrijednosti su organizacije čovjekovih potreba, želja i ciljeva kojom se među njima uspostavlja određeni odnos prioriteta (Schwartz, 1992; prema Lebedina Manzoni, 2006). Petrović (1973; prema Lebedina Manzoni, 2006) navodi da su funkcije vrijednosti sljedeće: donošenje odluka, reguliranje konflikata, unose element predvidivosti u društveni život, izbor moralnih normi te su važne za osjećaj identiteta pojedinca. Bitnu ulogu igraju i vrijednosti koje su prihvaćene u određenoj grupi. Jedna socijalna vrijednost može izazvati više različitih stavova, a isti stav može biti izvor više vrijednosti. To nam potvrđuje da ne postoji potpuna korelacija između vrijednosti i stavova, ali isto tako su one jako bitan izvor stava (Petković i Magdalenić, 1977).

Wilson (1973; prema Milas, 2004) navodi kako se društveni stavovi usvajaju na sljedeće načine:

1. naslijeđenim osobinama temperamenta (npr. agresivnost)
2. učenjem
3. kognitivnim raščlanjivanjem
4. nesvjesnim dinamičkim procesima (npr. obrambeni mehanizmi).

Socijalni psiholozi se slažu da čak i ako postoji genetska osnova stava, socijalna iskustva imaju puno veću ulogu u njihovom formiranju. Oni su primarno usmjereni na proces formiranja stavova kroz spoznajna, emocionalna i ponašajna iskustva (Aronson, Wilson i Akert, 2005).

Uz navedeno, na formiranje stavova mogu utjecati i procesi zadovoljavanja potreba. Općenito, čovjek razvija pozitivne stavove prema onome što pridonosi zadovoljenju njegovih potreba, a negativne prema svemu onome što ga u tome ometa. Informacije kojima je pojedinac izložen mogu biti faktor oblikovanja stavova kada pojedinac nema neposrednog, odnosno osobnog iskustva s određenim objektima i situacijama. Uz sve ovo, nužno je i spomenuti kako sami pojedinac može biti svojevrsni izvor posrednih informacija, odnosno posjeduje određenu „sklonost“ da na bilo koji način nadopuni manjkave informacije (Petković i Magdalenić, 1977).

Mejovšek (2002) navodi kako se stavovi oblikuju tijekom procesa socijalizacije. Veliki značaj pridodaje grupama kojima pojedinac pripada, posebice primarnim grupama s kojima se pojedinac identificira. Kao najvažniju primarnu grupu on navodi obitelj koja ima veliki utjecaj u procesu socijalizacije pa tako i u formiranju vrijednosti i stavova (Mejovšek, 2002). Allport (1935; prema Mejovšek, 2002) govori kako postoje četiri mehanizma u formiranju stavova, a to su integracija, diferencijacija, trauma i imitacija. Integracija znači da se na temelju većeg broja iskustava kristalizira konačan stav. Diferencijacija je proces u kojem se neki općeniti stav diferencira na nove specifične stavove. Negativni stavovi se formiraju pod utjecajem neke traume, a imitacija je osnovni mehanizam formiranja stavova (Mejovšek, 2002).

Stav prema nekom objektu nije izoliran već je povezan s drugim stavovima u kompletne cjeline stavova koji karakteriziraju jedan opći stav prema svijetu i pojavama koje ga okružuju, a to pridonosi teškoći njihova mijenjanja (Kljajić, 1989; prema Bašić, 1991). Pozitivni stavovi će se formirati u slučajevima kada se podudaraju s funkcijom koju imaju, a negativni stavovi će se formirati prema objektima koji su im zapreka ili ih pojedinac doživljava kao zapreku. Još jedan razlog otežanog mijenjanja stavova je funkcionalna i motivacijska osnova na kojoj je stav formiran (Rot, 1972; prema Bašić, 1991).

2.3. Povezanost stavova i ponašanja

Strukturalni pristup proučavanja stavova sastoji se od utvrđivanja povezanosti između stavova i pojedinih komponenti koje prethode stavovima i slijede nakon stavova. Uvjerenja i vrijednosti su komponente koje prethode stavu, a namjera i ponašanje su komponente koje slijede nakon stava (Pennington, 1997; prema Mejovšek, 2002).

LaPiere je 1930. godine proveo istraživanje u kojem je pokušao ustanoviti vezu između stavova i ponašanja, odnosno zanimalo ga je je li ponašanje pod utjecajem stavova. U svojem

istraživanju je zaključio kako se ljudi ne ponašaju uvijek u skladu sa svojim stavovima (Aronson i sur., 2005). Allan Wicker (1969; prema Aronson i sur., 2005) je na temelju pregleda dvanaestak metodoloških istraživanja zaključio kako su stavovi loši prediktori ponašanja. Mnogi socijalni psiholozi se ne slažu s njim te navode kako stavovi omogućuju predviđanje ponašanja, ali samo u točno određenim uvjetima (DeBono i Snyder, 1995; Zanna i Fazio, 1982; prema Aronson i sur., 2005). Postoji razlika u tome je li ponašanje koje želimo predvidjeti spontano ili je ono namjerno (Fazio, 1990; prema Aronson i sur., 2005).

Stavovi omogućavaju predviđanje spontanijih ponašanja samo kada su jako pobudljivi¹ (Fazio, 1990, 2000; Kallgren i Wood, 1986; prema Aronson i sur., 2005). Pobudljiviji stavovi će omogućiti predviđanje spontanijih ponašanja zato što su ljudi skloni razmišljati o svom stavu samo kada se od njih traži da djeluju. Kad su nečiji stavovi nepobudljivi, taj pojedinac će više biti pod utjecajem varijabli situacije (Aronson i sur., 2005).

Teorija planiranog ponašanja najbolje opisuje kako stavovi mogu omogućiti predviđanje namjernih ponašanja. Definicija teorije glasi: „*teorija prema kojoj su najbolji prediktori planiranih, namjernih ponašanja stavovi osobe prema specifičnim ponašanjima, subjektivne norme i opaženi stupanj kontrole nad ponašanjem*“ (Ajzen i Fishbein, 1975; prema Aronson i sur., 2005, str. 239). Kako bismo mogli predviđati nečije ponašanje, potrebno je poznavati pojedinčeve subjektivne norme, stavove prema specifičnom ponašanju koje nas zanima i koliko ljudi vjeruju da mogu kontrolirati ta ponašanja (Aronson i sur., 2005).

Zaključno, stavovi mogu predvidjeti nečija ponašanja, ali samo u određenim uvjetima kada postoji određena razina specifičnosti stava i ponašanja, ukoliko je stav pobudljiv te ovisno o vrsti ponašanja – namjerno ili spontano (Aronson i sur., 2005).

2.4. Promjena stavova

Smatra se kako su stavovi stečeni interakcijama te kako su oni relativno trajne dispozicije prema svijetu. Bez obzira što su trajni, ne znači da nisu promjenjivi. U interesu samog pojedinca je da zadrži one stavove koji mu olakšavaju zadovoljenje potreba, odnosno da promijeni one koji ga u tome ometaju (Petković i Magdalenić, 1977).

Petković i Magdalenić (1977) navode kako postoje četiri faktora promjene stava:

¹Pobudljivost stava se definira kao snaga asocijacije između nekog objekta i vrednovanja tog objekta, a mjeri se brzinom izjašnjavanja o pitanju ili objektu stava (Fazio, 1989).

1. funkcionalni karakter stava – on se očituje u tome koliko taj stav služi zadovoljenju čovjekovih potreba te u kojoj mjeri djeluje na ponašanje i pojedine psihičke procese,
2. karakteristike samog stava – stav se teže mijenja što su njegove dimenzije izraženije,
3. karakteristike ličnosti pojedinca – najizraženije su inteligencija, tolerancija na frustracije i povodljivost,
4. društvene grupe kojima pojedinac pripada – pojedinac se želi konformirati s grupnim normama pa u skladu s tim stvara ili mijenja vlastite stavove.

Uz navedeno, izvor promjene stava mogu biti i nove informacije koje pojedinac prima. One na promjenu stava djeluju ovisno o situaciji u kakvoj se javljaju, koji je izvor tih informacija, koje je sredstvo prenošenja te kakav im je oblik i sadržaj (Petković i Magdalenić, 1977). S navedenim se slažu i Reich i Adcock (1978; prema Mejovšek, 2002) koji navode kako su u komunikacijskom procesu s ciljem promjene stavova bitna tri činitelja: izvor poruke, poruka i primatelj poruke.

Aronson i suradnici (2005) navode još neke izvore promjene stava. Iznose svoju teoriju spoznajnog nesklada koja govori da kada se ljudi ne ponašaju u skladu sa svojim stavovima i za to ne mogu pronaći neko vanjsko objašnjenje, oni će mijenjati svoje stavove. Kada ne možemo pronaći vanjsko opravdanje za svoje ponašanje, pokušat ćemo naći unutarnje opravdanje usklađujući dvije spoznaje – stav i ponašanje. Nakon toga ćemo krenuti vjerovati u ta naša opravdanja, a to se naziva zagovaranje suprotnog stava (Aronson i sur., 2005).

Uz navedeno, ljudi su skloni i smišljanju uvjeravajućih poruka kojima se zastupaju određene strane nekog pitanja. Pristup istraživanju uvjeravajućih poruka poznat je kao Yale pristup promjeni stava, odnosno istraživanje uvjeta u kojima će ljudi najvjerojatnije promijeniti svoje stavove uslijed uvjeravajućih poruka. Istraživači ovog pristupa se usmjeravaju na izvore komunikacije, prirodu komunikacije i prirodu publike. Na dva načina komunikacija utječe na mijenjanje stavova – središnjim i perifernim putem uvjeravanja. Središnji put uvjeravanja se javlja kada su ljudi motivirani i sposobni pažljivo slušati, a periferni put se javlja kada ljudi ne elaboriraju argumente komunikacije, već su pod utjecajem perifernih obilježja. Kada bismo pokušavali trajno mijenjati nečije stavove, potrebno je osmisliti snažne argumente te pridobiti ljude da razmotre te argumente i razmisle o njima kako bi se promjena mogla ostvariti središnjim putem (Petty i Cacioppo, 1986; prema Aronson i sur., 2005).

Mejovšek (2002) navodi nekoliko razloga zbog kojih ljudi pružaju otpor mijenjanju stavova:

1. **Stavovi su međusobno povezani u sustave.** To znači da se mijenjanjem jednog stava narušava već postojeći sustav te da se trebaju mijenjati i ostali stavovi.
2. **Utjecaj grupe.** Ako član grupe promijeni stav koji grupa zastupa, može doći do toga da prestane biti član grupe. Isto tako mijenjanje grupe može snažno utjecati na promjenu stavova pojedinca.
3. **Stavovi imaju snagu navika,** a navike se jako teško mijenjaju. Uz to su važne i crte ličnosti.
4. **Javno zastupanje stava.** Ako je osoba zastupala neki stav pred većim brojem ljudi, onda će taj stav biti otporniji na promjenu jer u pitanje dovodi dostojanstvo osobe.
5. **Selektivnost percepcije.** Ako osoba izbjegava informacije koju su suprotne stavu koji zastupa, onda će se postojeći stav učvršćivati.
6. **Izbjegavanje.** Izbjegavaju se ljudi i situacije koji dovode u pitanje postojeći stav.
7. **Mentalna inertnost.** Osobe su nezainteresirane i izbjegavaju rasprave o informacijama koje bi na neki način mogle ugroziti postojeći stav.
8. **Iracionalna otpornost.** Do iracionalne otpornosti dolazi kada osoba uviđa kako nije u pravu, ali iz nekih svojih unutarnjih razloga ne želi promijeniti stav.

Posebnu otpornost pokazuju oni stavovi koji su veoma intenzivni, oni koji su u funkciji obrane ličnosti te oni stavovi koji su oslonac navikama (Mejovšek, 2002). McGuire (1964; prema Mejovšek, 2002) je ispitivao dvije strategije stvaranja otpornosti na stavove – suportivnu strategiju i strategiju pobijanja. Suportivna strategija se sastoji od davanja informacija koje idu u prilog stavu prije glavnog, jakog napada na stav. Strategijom pobijanja se prije glavnog napada blagim napadom potiče stvaranje otpornosti stava na promjenu pobijanjem argumenata koji su upotrijebljeni u blagom napadu na stav. Pobijanje argumenata kojima je stav napadnut zapravo znači pripremu protuargumenata koji će poslužiti u obrani stava. Rezultati koje je McGuire dobio istraživanjem ukazuju na to kako je druga strategija učinkovitija u stvaranju otpornosti stavova (Mejovšek, 2002).

Rokeach (1973; prema Mejovšek, 2002) ističe kako vrijednosti imaju važnu ulogu u promjeni stavova. Uz vrijednosti, kao bitan faktor promjene stavova navodi i značaj percepcije samog sebe. To objašnjava na način da ako osoba uviđa kako joj određeni stavovi nisu dosljedni, odnosno narušavaju njezin ugled, osjećat će se nezadovoljno te će promijeniti vlastite stavove (Mejovšek, 2002).

Uz sve navedeno, za promjenu stavova su važne i informacije o tome koju funkciju pojedini stav ispunjava. Također je važna i informacija o tome pod kojim je okolnostima određeni stav

utemeljen. Najbolji način mijenjanja stavova je direktan utjecaj na stavove i na ponašanje te paralelni utjecaj na kognitivnu i emocionalnu komponentu stava (Mejovšek, 2002).

2.5. Predrasude

Predrasude se definiraju kao pozitivni ili negativni stavovi koji se zasnivaju na pogrešnim, ili se ne zasnivaju ni na kakvim istinitim činjenicama, uz koje se vežu vrlo snažne emocije i koje se posebno teško mijenjaju. U užem smislu, pojam predrasuda se odnosi na negativne stavove usmjerene prema nekim društvenim grupama. Manifestiraju se kao podcjenjivanje osobina neke grupe i njezinih članova, kao odbijanje ili onemogućavanje kontakta s članovima tih grupa te u izražavanju neprijateljstva prema njima (Petković i Magdalenić, 1977).

Predrasude se od ostalih stavova razlikuju po tome što njihova kognitivna komponenta sadrži pogrešna uvjerenja te je njihova emocionalna i motivacijska komponenta jače izražena. Predrasude se stječu tijekom života, ali na njih utječu i neki specifični faktori. Specifični faktori mogu biti društvo kojem pojedinac pripada, mogu se formirati uslijed nekih frustrirajućih situacija, također se mogu formirati kao opravdanje društveno neprihvatljivih akcija (Petković i Magdalenić, 1977).

Aronson i suradnici (2005, str. 460) predrasudu definiraju kao „*neprijateljski ili negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovom članstvu u toj grupi*“. Autori navode stereotipe kao jednu od sastavnica predrasuda, a stereotip definiraju kao „*generalizacija o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim varijacijama između članova*“ (Aronson i sur., 2005, str. 461). Stereotipiziranje je način na koji pojednostavljujemo pogled na svijet. Završna sastavnica predrasuda je diskriminacija. Stereotipi često rezultiraju nepravednim postupcima koje nazivamo diskriminacija, a definira se kao „*neopravdano negativno ili štetno ponašanje prema članovima grupe, samo zbog njihove pripadnosti toj grupi*“ (Aronson i sur., 2005, str. 465).

3. STAVOVI PREMA OSUĐENIM OSOBAMA - DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Od ranijih stranih istraživanja vrijedno je spomenuti rezultate koje su dobili Cullen, Skovron, Scott i Burton (1990; prema Buđanovac, Mikšaj-Todorović i Kanduč, 2002). Oni su proveli istraživanje s ciljem procjene stupnja u kojem javnost prihvaća rehabilitaciju kao odgovarajući cilj penalnog sustava. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su kako se javnost ne suprostavlja širenju rehabilitacijskih programa (Cullen i sur., 1990; prema Buđanovac i sur., 2002).

Specifičnu skupinu zatvorenika čine oni koji su počinili kaznena djela seksualne prirode (silovanje, pedofilija itd.). Pripadnici opće populacije, a i sami počinitelji kaznenih djela neseksualne prirode imaju negativan stav prema njima. Sarah Brown je 1999. godine provela istraživanje o stavovima prema rehabilitaciji počinitelja seksualnih kaznenih djela. Cilj je bio istražiti, osim stavova o počiniteljima, i stavove prema tretmanu koji bi se provodio u prostorijama u zajednici (a ne u zatvoru) te stav o prihvaćanju počinitelja takvih kaznenih djela u zajednicu. U istraživanju je sudjelovalo 312 nasumično odabranih sudionika. Njihovi odgovori ukazuju na to kako oni imaju uglavnom pozitivan stav o tretmanu počinitelja ovih kaznenih djela, ali samo ako se taj tretman smatra jednim dijelom njihove kazne. Također iskazuju negativne stavove prema provođenju tretmana u zajednici i prema prihvaćanju počinitelja u zajednicu po izlasku iz kaznionice (Brown, 1999). Zaključno autorica navodi kako, sudeći po stavovima javnosti, određeni počinitelji kaznenih djela čiji je tretman započeo u zatvoru, ali se nije dovršio zbog odsluženja kazne zatvora, ne bi bili u mogućnosti nastaviti svoj tretman po izlasku. Isto tako navodi kako su stavovi mlađe populacije pozitivniji prema tretmanu u zajednici što bi se moglo iskoristiti da se i ostali članovi zajednice educiraju i promijene stav o tretmanu počinitelja seksualnih kaznenih djela (Brown, 1999).

Ferguson i Ireland (2006) također provode istraživanje na temu stavova prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela. Njihov cilj je bio ispitati stavove o počiniteljima različitih tipova seksualnih kaznenih djela ispitujući utjecaj spola općenito i osobnog iskustva seksualnog zlostavljanja. U istraživanju je sudjelovalo 139 sudionika (49 studenata i 90 članova forenzičkog osoblja). Članovi forenzičkog osoblja su počinitelje seksualnih kaznenih djela više nego studenti vidjeli u pozitivnom svjetlu, kao individualce koji se mogu rehabilitirati. Oni sudionici koji su imali neko iskustvo seksualnog zlostavljanja ili je netko njima blizak imao takvo iskustvo su imali manje negativan stav prema počiniteljima seksualnih kaznenih

djela od onih koji nikad nisu bili žrtve ili ne poznaju ni jednu žrtvu. Muškarci su pokazivali manje pozitivne stavove prema onima koji su počinili kaznena djela na štetu djece nego prema onima koji su počinili silovanja. Žene iskazuju pozitivnije stavove od muškaraca prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela svih tipova (Ferguson i Ireland, 2006).

Levenson i suradnici (2007; prema Kleban i Jeglic, 2012) ističu kako je polovica ispitanika u njihovom istraživanju navela da bi kastracija počinitelja seksualnih kaznenih djela trebala biti osnovni dio rehabilitacije. Potaknuti time da većina ljudi ima negativne stavove prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela, Kleban i Jeglic su 2012. godine u New Yorku proveli istraživanje u kojem su ispitali može li psihoedukacija na neki način promijeniti stavove ljudi prema počiniteljima seksualnih kaznenih djela i prema njihovoj rehabilitaciji. Istraživanje se provodilo u dvije faze. U prvoj fazi su autori proveli online anketu u kojoj su istraživali potencijal za mijenjanje stavova prema tretmanu počinitelja seksualnih delikata, a u drugoj fazi su provodili psihoedukaciju koja je bila prilagođena potencijalima sudionika. Njihovi rezultati ukazuju na to da je psihoedukacija bila izrazito učinkovita u mijenjanju stavova ispitanika te ovo istraživanje ostavlja prostor za daljnjim provođenjem ovakvih edukacija koje bi dovele do uspješnije reintegracije počinitelja kaznenih djela u društvo (Kleban i Jeglic, 2012).

Murphy i Brown (2000) su ispitali razlike u stavovima između onih koji rade u muškim, ženskim i neutralnim profesijama. Ukupno je sudjelovalo 157 sudionika. Njihovi rezultati pokazuju kako nema statistički značajne razlike u stavovima prema zatvorenicima između spola i zanimanja (Murphy i Brown, 2000).

Dosta istraživanja se bavi razlikama u percepciji i stavovima između muškaraca i žena, ali malo njih stavlja u fokus stavove prema kriminalitetu, osuđenim osobama i rehabilitaciji. Potaknuti time, Applegate, Cullen i Fische su 2002. godine proveli istraživanje o razlikama između stavova kod muškaraca i žena prema kriminalitetu i rehabilitaciji na uzorku od 559 nasumično izabranih sudionika. Rezultati ukazuju kako žene općenito iskazuju veću podršku prema rehabilitaciji i manje podržavanje kažnjavanja od muškaraca. Isto tako su žene više podupirale liberalne načine kažnjavanja počinitelja kaznenih djela nego muškarci. Sudionice ovog istraživanja također navode kako je rehabilitacija osnovni cilj izdržavanja kazne zatvora dok muški sudionici smatraju kaznu samu po sebi kao glavni cilj odlaska u zatvor. U ovom istraživanju je također potvrđeno da je iskustvo viktimizacije kod žena bilo povezano sa manjom podrškom rehabilitaciji i liberalnim načinima kažnjavanja, dok je kod muškaraca to bilo obrnuto. Isto tako su žene iskazivale pozitivnije stavove prema osuđenim ženskim

osobama i prema njihovoj rehabilitaciji nego prema muškim osuđenima (Applegate i sur., 2002).

Kada govorimo o tome koja je svrha kažnjavanja, uvijek se postavlja pitanje: retribucija ili rehabilitacija? Doble (2002; prema Maruna i King, 2013) prvi u svoju anketu stavlja mogućnosti odabira više odgovora te dolazi do zaključka da je svim ispitanicima bitna i retribucija i rehabilitacija kao svrha kažnjavanja te da jedna ne ide bez druge (Doble, 2002; prema Maruna i King, 2013).

Jedno od prvih istraživanja na ovom području koje je provedeno na studentima (Lamy, 1966; prema Church, Baldwin, Brannen i Clements, 2009) pokazuje kako studenti iskazuju pozitivnije stavove prema zatvorenima koje nisu psihički oboljeli nego prema onim zatvorenima koji imaju određene psihičke teškoće. Takvog stava nisu samo studenti već generalno stanovništvo SAD-a (Edwards, 2000; prema Church i sur., 2009).

Chang (2003; prema Church i sur., 2009) je proveo istraživanje o stavovima studenata o smrtnoj kazni i kriminalnim aktivnostima na 93 sveučilišta u SAD-u. Došao je do zaključka kako afroamerikanci u većoj mjeri od svojih kolega bijelaca, azijata i Amerikanaca navode kako SAD ne pokazuje dovoljno brige za prava osuđenih osoba i kako bi se smrtna kazna trebala ukinuti.

Church, Baldwin, Brannen i Clements (2009) su proveli istraživanje čiji je cilj bio istražiti stavove studenata socijalnog rada prema psihički oboljelim osuđenima i prema generalnoj populaciji zatvorenika. U istraživanju je sudjelovalo 125 slučajno odabranih studenata te su istraživači pokušali pronaći povezanost između razine educiranosti studenata i stavova prema zatvorenima, a kao glavni instrument usporedbe je bila razina studija (preddiplomski i diplomski). Njihovi rezultati su pokazali kako studenti prve godine preddiplomskog studija iskazuju pozitivnije stavove prema psihički oboljelim zatvorenima, a studenti druge godine preddiplomskog studija iskazuju pozitivnije stavove prema zatvorenima koji nisu psihički oboljeli. Isto tako je potvrđeno kako studenti diplomske razine studija iskazuju pozitivnije stavove prema psihički oboljelim zatvorenima i prema generalnoj skupini zatvorenika od onih studenata sa preddiplomske razine studija (Church i sur., 2009).

Kako bismo bolje razumjeli stavove opće populacije prema osuđenim osobama, potrebno je poznavati i stavove prema zatvaranju općenito. Stav ljudi općenito je da zatvorenici služe premale kazne u zatvoru prije nego što ih se uvjetno otpusti (Immerwarh i Johnson, 2002; Roberts, 1988; prema Roberts i Hough, 2005). Stručnjaci navode kako se to događa iz razloga

što opća populacija uglavnom nije upoznata ni sa alternativnim sankcijama ni sa uvjetima života u zatvoru (Roberts i Hough, 2005). Na primjer, istraživanje koje je provedeno za Škotski Parlament pokazalo je kako čak 90% ispitanika navodi da znaju malo ili ne znaju ništa o uvjetima života u zatvoru (Roberts i Hough, 2005). Uglavnom svi ispitanici nikad nisu bili u zatvoru, a i ako jesu to je bilo u posjeti nekome gdje su vidjeli samo vanjski dio zatvora. Taj manjak iskustva ili nepoznavanje nekog tko je bio u zatvoru dovodi do neznanja o zatvorskim uvjetima te samim time do stigmatizacije zatvorenika. Isto tako, opća populacija je svjesna kako je nasilje svakodnevica u zatvoru, ali nisu svjesni rizika od zdravstvenih problema, napada, seksualnih napada, ubojstava, samoozljeđivanja i suicida kojima su gotovo svi zatvorenici izloženi. U svemu ovome postoji i treća strana, a to je obitelj zatvorenika. Mnogi ljudi ne razumiju tu patnju koju obitelj osjeća, bilo da je ona emocionalna ili financijska (Jones, 1976; Walker, 1983; Roberts i Jackson, 1991; Liebling, 1992; prema Roberts i Hough, 2005). Roberts i Hough su u svojem radu sumirali neka istraživanja i izvukli zaključak kako većina ljudi diljem svijeta misli da su uvjeti u zatvoru vrlo lagani, što objašnjava njihovo nepovjerenje u pravosudni sustav. Nadalje, navode kako među ljudima vlada skeptičan pogled na rehabilitaciju, odnosno, oni smatraju kako bi se zatvorenici trebali „popraviti“ u zatvoru, ali isto tako imaju malo povjerenja u rehabilitaciju (Roberts i Hough, 2005).

Kjelsberg, Skoglund i Rustad (2007) navode kako su pozitivni stavovi prema osuđenim osobama važan faktor uspješnosti njihove rehabilitacije i uspješne reintegracije u društvo nakon izlaska iz zatvora. U svojem istraživanju njihov cilj je bio istražiti stavove prema zatvorenicima od strane samih zatvorenika, zatvorskog osoblja i studenata. Uzorak ispitanika je činilo 298 zatvorenika u 4 norveška zatvora, 387 zaposlenika iz istih zatvora i 183 studenta. Od svega im je bilo najbitnije provjeriti kakve stavove imaju zaposlenici koji su u svakodnevnom doticaju sa zatvorenicima. Sudionicima su se postavljala pitanja koja su vezana za zatvorenike, kažnjavanje i kriminalitet. Rezultati dobiveni na Attitudes Toward Prisoners (ATP) skali ukazuju na to kako sami zatvorenici prema sebi imaju najpozitivnije stavove. Takve stavove iskazuju i prema drugim zatvorenicima, a nešto negativnije prema recidivistima. Od zatvorskog osoblja, najnegativnije stavove imaju pravosudni policajci. Ono osoblje koje radi u ženskim zatvorima iskazuje pozitivnije stavove od onih koje rade u muškim zatvorima. Što se tiče studenata, oni koji studiraju poslovnu ekonomiju pokazuju negativnije stavove od onih koji studiraju sestrinstvo. Zaključno, autori navode kako se stavovi među ispitivanim grupama dosta razlikuju, te da ovakvi rezultati mogu biti značajni za

buduće intervencije sa zatvorenicima. Isto tako navode kako bi bilo potrebno organizirati određene edukacijske programe kako bi na neki način utjecali na stavove opće populacije (Kjelsberg i sur., 2007).

Pettus-Davis, Scheyett, Hailey, Golin i Wohl (2009) navode kako nedostatak podrške zatvorenicima nakon izlaska iz zatvora vodi do recidivizma. Meta diskriminacije su ovisnici i HIV pozitivni zatvorenici kojima je potrebna veća podrška po izlasku iz zatvora. Ako takvi zatvorenici ne dobiju adekvatnu podršku po izlasku iz zatvora, velika je vjerojatnost da će posegnuti za ponovnim uzimanjem supstanci te da će se upuštati u rizična seksualna ponašanja (Pettus-Davis i sur., 2009).

Jedno od istraživanja koje je ispitalo utjecaj religije na stavove prema osuđenim osobama i rehabilitaciji je provedeno 2003. godine u SAD-u (Evans i Adams, 2003). Istraživači su uzorak od 600 ispitanika izabrali nasumičnim odabirom preko telefonskog imenika. Što se tiče stavova prema rehabilitaciji, svi ispitanici su imali pozitivne stavove bez obzira na utjecaj religije u njihovom životu. Oni koji su iskazali da je religija iznimno bitna u njihovom životu su imali negativnije stavove prema smrtnoj kazni, odnosno naveli su kako bi se ona trebala primjenjivati na starije počinitelje kaznenih djela. Isto tako, religija nije imala ni utjecaj na to da osuđenici smatraju kako se maloljetnicima ne bi trebalo suditi kao odraslim osobama (Evans i Adams, 2003).

Chui i Cheng (2014) navode kako postoji mnogo istraživanja o utjecaju religije na stav prema kažnjavanju, ali ne i na stav o zatvorenicima, stoga su oni proveli istraživanje na studentima. Birali su studente ovisno o njihovoj religijskoj pripadnosti, pa je tako sudjelovalo 145 studenata budista, 150 studenata kršćana i 92 pripadnika nereligijskih skupina. Nakon obrade podataka, dobiveni rezultati pokazuju da budisti i kršćani iskazuju pozitivnije stavove prema zatvorenicima nego pripadnici nereligijskih skupina. Isto tako, budisti i kršćani smatraju kako su zatvorenici normalni ljudi, iskazuju više empatije prema njima te pozitivno percipiraju interakciju s njima. Autori istraživanja navode kako je važno poznavati stavove prema osuđenima i prema rehabilitaciji te ističu da to što netko vjeruje da je rehabilitacija potrebna ne znači da ima pozitivnije mišljenje o osuđenima već možda vjeruje kako su počinitelji kaznenih djela opasni (Chui i Cheng, 2014).

Hirschfield i Piquero (2010) proveli su istraživanje u četiri savezne države SAD-a. U njihovom istraživanju je sudjelovalo je 2,282 sudionika koji su slučajno odabrani. Istraživanje se provodilo putem telefonske ankete, a tema istraživanja je bio stav prema bivšim

zatvorenicima, policiji, povjerenje u pravosuđe, društvene vrijednosti te strah od viktimizacije. Kao što su i pretpostavili, stav prema bivšim osuđenima je bio negativan i stigmatizirajući. Pozitivnijim stavovima prema bivšim osuđenima pridonosi poznavanje nekog tko je bio osuđivan te povjerenje u pravosudni sustav – ako osobe imaju više povjerenja u pravosudni sustav imat će pozitivnije stavove prema bivšim zatvorenicima. Oni ispitanici koji za sebe smatraju da imaju liberalnije društvene vrijednosti su imali pozitivnije stavove prema bivšim zatvorenicima, dok su oni konzervativni ispitanici imali negativnije stavove (Hirschfield i Piquero, 2010).

Diskriminacija je jedan od bihevioralnih elemenata stava (Stratton i Hayes, 1999; prema Boag i Wilson, 2013). Upravo je diskriminacija ono s čime se osuđene osobe susreću po izlasku iz zatvora – odbačeni su od obitelji i prijatelja, obilježeni su tom svojom „poviješću“ te jako teško pronalaze posao. Clearly i suradnici su proveli istraživanje na bivšim osuđenima i došli su do zaključka kako je čak 40% njih koji nisu mogli pronaći posao ili su postali beskućnici recidiviralo u roku od godine dana od izlaska iz zatvora (2012; prema Boag i Wilson, 2013). Tri su faktora koja su najbitnija kod prevencije recidivizma: posao, smještaj i podrška okoline (Bell, 2010; prema Boag i Wilson, 2013). Još jedan dobar primjer diskriminacije zatvorenika su registri seksualnih prijestupnika. Njihova svrha je da se društvo zaštiti od seksualnih prijestupnika za koje se smatra da su prijetnja društvu. Ne postoje empirijski dokazi da su registri imali pozitivnog učinka ni u smanjenju kaznenih djela seksualne prirode ni da su bili od pomoći policiji u istraživanju takvih kaznenih djela. Zbog toga se mnogi zalažu za ukidanje takvih registara jer smatraju kako oni mogu imati samo negativan učinak (Vess, Langskail, Day, Powell i Graffam, 2011).

Boag i Wilson su 2013. godine proveli eksperimentalno istraživanje u kojem su studenti proveli jedan dan u zatvoru koji funkcionira kao terapijska zajednica. Shine i Newton (2000; prema Boag i Wilson, 2013) su opisali zatvoreničku populaciju u tom zatvoru kao oštećenu i opasnu. Tri četvrtine te populacije se nalazi na izdržavanju kazne u prosjeku od 8 godina dok jedna četvrtina izvršava doživotnu kaznu zatvora. Prije nego što su došli u zatvor, studenti su morali ispuniti upitnik o stavovima prema zatvorenicima. U tom upitniku su iskazali negativne stavove prema zatvorenicima te navode kako ne smatraju da su prilike koje se pružaju zatvorenicima po izlasku iz zatvora poštene, odnosno da imaju previše prilika po izlasku iz zatvora. Iste takve stavove iskazuju prema zatvoreničkom osoblju. Kada su sudionici taj isti upitnik ispunjavali na kraju provedenog dana u zatvoru, njihovi stavovi su bili u potpunosti suprotni. Boag i Wilson su došli do zaključka kako direktna komunikacija sa

zatvorenicima i osobljem dovodi do povećanja empatije i promjene stavova. Također navode kako u promjeni stavova ulogu nije imala samo interakcija već zatvorsko okruženje koje je pomalo drugačije nego što su sudionici zamišljali (Boag i Wilson, 2013).

Kako bi ustanovili što čini razliku kod ljudi u njihovim stavovima prema bivšim osuđenim osobama, Rade, Desmarais i Mitchell su 2016. godine objavili metaanalizu 19 studija u kojoj je sudjelovalo 9,335 sudionika. Kao glavne karakteristike koje čine razliku između iskazivanja stavova su pronašli: interpersonalni kontakt, političku ideologiju i povijest seksualne viktimizacije. Kada govorimo o interpersonalnom kontaktu, on je najjači čimbenik koji dovodi do pozitivnog stava prema osuđenim osobama, dakle, osobe koje su izvijestile da su imale bilo kakav kontakt sa osobom koja je nekad bila na izdržavanju kazne zatvora su imale pozitivnije stavove prema osuđenicima. Oni koji sebe smatraju politički konzervativnima imaju negativnije stavove prema počiniteljima kaznenih djela. Isto tako, osobe koje imaju veću političku ideologiju imaju i pozitivnije stavove prema smrtnoj kazni koja se odnosi na punoljetnike i na maloljetnike. Njihovi stavovi se temelje na tome da je svaka osoba odgovorna za svoje postupke koje za sobom nose i određene sankcije (Grasmick i McGill, 1994; Jacobs i Carmichael, 2002; prema Rade i sur., 2016).

U Sloveniji su Vodopivec i suradnici (1990; prema Buđanovac i sur., 2002) analizirali istraživanja javnog mnijenja od 1968. do 1990. godine. Zaključili su kako su stavovi prema kažnjavanju s vremenom postajali sve represivniji. U razdoblju od 1973. do 1986. godine Slovenija je imala viši udio osuđenih osoba na 100000 stanovnika nego što su imale druge jugoslavenske republike. Bez obzira na to, slovenska kaznena politika je pokazivala težnju prema blažem kažnjavanju, odnosno prema većem udjelu odgojnih mjera i relativno kratkih zatvorskih kazni (Vodopivec i sur., 1990; prema Buđanovac i sur., 2002).

Petrovec (1998; prema Buđanovac i sur., 2002) je na uzorku sudaca i penoloških djelatnika ispitao stavove prema rehabilitaciji. Svojim istraživanjem je utvrdio da 59% sudaca zastupa tretmansko usmjerenje, a samo 35% penalnih djelatnika zastupa tretmansko usmjerenje (Buđanovac i sur., 2002).

Pavlović (1999; prema Buđanovac i sur., 2002) je usporedio rezultate istraživanja javnog mnijenja iz 1992. i 1997. godine te je došao do zaključka da se u gradovima stavovi prema kažnjavanju nisu bitno promijenili. Isto tako navodi kako je rad za opće dobro pridobio više naklonosti nego novčane kazne i odgojne mjere (Pavlović, 1999; prema Buđanovac i sur., 2002).

Stavovi opće populacije o počiniteljima kaznenih djela nisu bitni samo kako bi tretman bio uspješan već i kako bi se izvršavanje alternativnih sankcija uspješno provelo. Istraživanje pod nazivom „Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu“, provedeno u Beogradu, imalo je za cilj utvrditi smjer i strukturu stavova prema osuđenim osobama i bivšim osuđenim osobama i njihovu povezanost sa uzrastom i obrazovanjem ispitanika (Đurđević, Krivokapić, Šapić i Vinčentić, 2016). Za potrebe istraživanja korištena je Skala stavova prema osuđenicima (ATP), a uzorak ispitanika su činili muškarci, njih 78, koji su bili zaposleni u firmama u kojima su osuđene osobe izvršavaju rad za opće dobro. Analizom rezultata, autorice su došle do zaključka da ispitanici imaju pozitivan stav prema osuđenim osobama, a zanimljiv je rezultat kako je na tvrdnju „Družio bih se sa osobom koja je na uvjetnom otpustu iz zatvora“ njih čak 45% odgovorilo sa „uglavnom se slažem“ (Đurđević i sur., 2016).

Prvo istraživanje u Republici Hrvatskoj na temu stavova opće populacije prema osuđenim osobama i rehabilitaciji je provedeno 1998. godine (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000). Te godine su Buđanovac i Mikšaj-Todorović proveli projekt „Stavovi javnosti prema osuđenicima i njihovoj rehabilitaciji“ u suradnji sa Zoranom Kandučem koji je taj isti projekt proveo na slovenskom uzorku. Iste godine se u Kaznenom zakonu uvode izmjene koje uključuju alternative zatvoru, čija uspješnost ovisi o potpori zajednice pa su iste ujedno i bile povod ovog istraživanja, odnosno za njihovo provođenje je važno poznavati stavove javnosti prema zatvoreničkoj populaciji i njihovoj rehabilitaciji (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000).

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u strukturu stavova prema zatvorenima i njihovoj rehabilitaciji u Hrvatskoj i Sloveniji. U Hrvatskoj se uzorak sastojao od 2133 slučajno odabranih ispitanika, a u Sloveniji od 709. Istraživanje se provodilo u razdoblju od jedne godine. Autori istraživanja su koristili modificirani upitnik koji je zasnovan na skali stavova Begina i Couturea (1980, prema Buđanovac i sur., 2002). Upitnik se sastoji od 16 prevedenih varijabli, 5 novih varijabli i 2 varijable koje se ne odnose na stavove te iste nisu bile uključene u faktorsku analizu. Faktorskom analizom izolirano je 5 faktora za Hrvatsku i 6 za Sloveniju te je zaključeno da upitnik dobro mjeri dva stava na oba upitnika – povjerenje prema osuđenicima i osobne kontakte s osuđenicima. Zaključno, stalni faktori su povjerenje i osobni kontakti s osuđenim osobama, a ostali faktori se mijenjaju ovisno o uzorku te je mala mogućnost njihove generalizacije (Buđanovac i sur., 2002). Rezultati deskriptivne analize oba uzorka pokazuju kako je više od 50% ispitanika imalo pozitivne stavove prema bivšim

osuđenima i rehabilitaciji, 20% se ne može odlučiti što misli o bivšim zatvorenicima, dok ostatak iskazuje negativne stavove, što ide u prilog većoj mogućnosti primjene alternativnih sankcija u zajednici (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000). Ispitanici također smatraju kako je smrtna kazna nepotrebna, ali da kažnjavanje samo po sebi ne bi trebalo ukinuti. Pozitivni rezultati se pripisuju činjenici da otprilike 60% ispitanika poznaje nekog osuđenika, a 50% žrtvu zločina (Buđanovac i Mikšaj-Todorović, 2002). Zaključno, rezultati ovog istraživanja pokazuju pretežnu rehabilitativnu orijentiranost ovih ispitanika, a glavne razlike se svode na strože stavove slovenskih ispitanika o uvjetima života u zatvoru (Buđanovac i Mikšaj-Todorović, 2002).

Lotar, Kamenov i Lebedina Manzoni (2010) su provele istraživanje na temu spolnih razlika u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela. Cilj njihovog istraživanja je bio utvrditi postoje li razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela s obzirom na spol sudionika i počinitelja. U istraživanju je sudjelovalo 387 sudionika (192 muškarci i 195 žene). Njih 191 je kao objekt stigmatizacije procjenjivalo muškarce koji su osuđeni za počinjenje kaznenog djela, a njih 196 je procjenjivalo žene koje su osuđene za kazneno djelo. Sudionici istraživanja su ispunjavali skalu stavova prema muškim ili ženskih počiniteljima kaznenih djela, listu za označavanje stereotipa, skalu socijalne distance te su odgovorili na pitanja kojima se ispituju sociodemografski podaci. Rezultati istraživanja pokazuju kako sudionici imaju pozitivne stavove prema ženama koje su počinile kazneno djelo, njihovi stereotipi prema njima su pozitivniji, a socijalna distanca je manja u odnosu na muške počinitelje. Isto tako, muškarci općenito imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima kaznenih djela, bez obzira na spol počinitelja, a njihova socijalna distanca prema počiniteljima je manja nego kod žena (Lotar i sur., 2010).

U Hrvatskoj je u svrhu diplomskog rada provedeno istraživanje stavova poslodavaca o bivšim zatvorenicima na području Koprivničko-križevačke županije. U istraživanju je sudjelovalo 100 poslodavaca oba spola u dobi od 23 do 64 godine. Rezultati ovog istraživanja su pokazali kako poslodavci imaju pozitivan stav prema bivšim zatvorenicima i shvaćaju svoju ulogu u njihovoj reintegraciji. Također, nije pokazana statistički značajna razlika u stavovima s obzirom na spol. Poslodavci su najmanje spremni zaposliti one bivše zatvorenike koji su bili osuđeni zbog teških kaznenih djela, a najradije bi zaposlili one koji su počinili kaznena djela vezana uz promet (Sobota, 2013; prema Katalenac, 2016).

Još jedno istraživanje na temu stavova prema bivšim zatvorenicima je također provedeno u svrhu diplomskog rada. U ovom istraživanju su se ispitivali stavovi studenata Sveučilišta u

Zagrebu, njih 654. Dobiveni rezultati govore kako su stavovi studenata pozitivni te su potvrđene statistički značajne razlike s obzirom na spol, odnosno muški ispitanici su imali pozitivnije stavove od ženskih. Što se tiče područja studiranja, potvrđeno je kako pozitivnije stavove iskazuju studenti humanističkog i društvenog područja studiranja. Isto tako, rezultati pokazuju kako se stavovi studenata razlikuju s obzirom na iskustvo kontakta s bivšim zatvorenicima – oni koji su imali iskustvo kontakta s bivšim zatvorenicima imaju pozitivnije stavove (Katalenac, 2016).

4. METODOLOGIJA

4.1. Problem, ciljevi i hipoteze

Problem je razumijevanje općih stavova ispitanika prema populaciji bivših osuđenika i osuđenika.

Cilj je stjecanje uvida u opće stavove populacije prema osuđenim osobama.

H1: Prevladavaju pozitivni stavovi kod više od polovine ispitanika.

Problem je razumijevanje razlika u općim stavovima prema populaciji bivših osuđenika i osuđenika obzirom na spol ispitanika, poznanstvo osuđene osobe i žrtve kaznenog djela.

Cilj je utvrditi razlike između muškaraca i žena obzirom na opće stavove o populaciji bivših osuđenika i osuđenika

H2: Postoji značajna razlika u stavovima na način da žene imaju pozitivnije stavove od muškaraca.

Cilj je utvrditi razlike u općim stavovima prema bivšim osuđenicima i osuđenicima obzirom na poznanstvo s navedenom populacijom.

H3: Postoji značajna razlika u općim stavovima na način da ispitanici koji imaju poznanstvo s populacijom bivših osuđenika i osuđenika imaju pozitivnije stavove.

Cilj je utvrditi razlike u općim stavovima prema bivšim osuđenicima i osuđenicima obzirom na poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela.

H4: Postoji značajna razlika u općim stavovima obzirom na poznanstvo žrtve kaznenog djela na način da ispitanici koji poznaju žrtve kaznenog djela imaju negativnije stavove.

4.2. Uzorak ispitanika

Online istraživanje u kojem je korištena Skala stavova prema osuđenim osobama obuhvatilo je ukupno 477 ispitanika

Tablica 1. Distribucija ispitanika po spolu

Odgovori		Frekvencije	Postoci
	Muško	93	19,5%
	Žensko	382	80,1%
	Radije ne bih odgovorio/la	2	0,4%

Spolna struktura pokazuje kako je u istraživanju sudjelovalo više žena nego muškaraca (80,1% žena i 19,5% muškaraca), dok se njih 0,4% nije htjelo izjasniti

Tablica 2. Distribucija ispitanika po dobi

Odgovori		Frekvencije	Postoci
	17-20 godina	98	20,6%
	21-30 godina	200	41,9%
	31-40 godina	67	14,1%
	41-50 godina	70	14,7%
	51-60 godina	30	6,2%
	61-69 godina	12	2,4%

U uzorku prevladavaju ispitanici u dobi između 20 i 30 godina (41,9%), a čak jedna trećina je u dobi između 20 i 23 godine. Ostale dvije trećine su ravnomjerno raspoređene u dobi između 17 i 69 godina (izuzev dob od 20-23 godine).

Tablica 3. Distribucija ispitanika po poznanstvu osuđene osobe

Poznajete li nekoga tko je ikada bio na izdržavanju kazne zatvora?			
Odgovori		Frekvencije	Postoci
	DA	261	54,7%
	NE	216	45,3%

Tablica 4. Distribucija ispitanika po poznanstvu osuđene osobe

Ako da, o kome se radi?		
	Frekvencije	Postoci
/	1	0,2%
O prijatelju	48	10,1%
O susjedu	65	13,6%
Poznanik	47	9,6%
O članu šire obitelji	36	7,5%
O članu uže obitelji	21	4,4%
Korisnici s kojima radim	24	4,8%
Dečkov rođak	1	0,2%
Dečku	1	0,2%
Nitko	4	0,8%
Poslovni partner	1	0,2%
Prijatelj tadašnjeg dečka	1	0,2%
Prijatelj sin	1	0,2%
Roditelj učenika iz škole	1	0,2%
Svi navedeni	2	0,4%
Tata od prijatelja	1	0,2%
1. kum, 2. otac kćerine prijateljice	1	0,2%

Više od polovine ispitanika, njih čak 54,7%, navodi kako poznaje nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora. Kada ih se pitalo o kome se radi, ispitanici su uglavnom navodili poznanike, susjede i prijatelje. Važno je naglasiti kako je 4,8% ispitanika navelo kako radi u zatvorskom sustavu te da iz tog razloga poznaje nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora.

Tablica 5. Distribucija ispitanika po poznanstvu žrtve nekog kaznenog djela

Poznajete li žrtvu nekog kaznenog djela?		
Odgovori	Frekvencije	Postoci
DA	260	54,5%
NE	217	45,5%

Isto tako, više od polovice ispitanika, njih 54,5% poznaje nekoga tko je bio žrtva nekog kaznenog djela. Većina njih navodi kako se radi o poznanicima ili prijateljima.

4.3. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja korišten je upitnik koji je zasnovan na skali stavova Begina i Courtea (1980; prema Buđanovac i sur., 2002). Originalni upitnik se sastoji od 16 varijabli koje su prevedene na hrvatski jezik. Također je dodano još pet novih varijabli stavova te dvije varijable koje ispituju iskustvo kontakta sa osuđenom osobom ili iskustvo bivanja žrtvom nekog kaznenog djela (Buđanovac i sur., 2002).

Anketni upitnik se sastoji od osnovnih demografskih podataka važnih za istraživanje koji se odnose na dob, spol, stupanj obrazovanja, državu iz koje ispitanik potječe, političku opredijeljenost i religijsku pripadnost. Glavni dio ovog upitnika mjeri smjer i strukturu stavova opće populacije prema osuđenim osobama. Taj dio se sastoji od ukupno 21 varijable gdje ispitanici procjenjuju stupanj svojega slaganja sa pojedinim tvrdnjama. Stupanj slaganja se mjeri Likertovom skalom od 1 do 5, pri čemu 1 znači potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje.

4.4. Način prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno online putem društvenih mreža tijekom svibnja 2021. godine. S obzirom na situaciju sa virusom COVID-19 koja vlada svugdje u svijetu, istraživanje je bilo moguće provesti samo putem online platforme što je dovelo do pristupa većem i raznovrsnijem broju ispitanika. Tijekom tog razdoblja online anketni upitnik je distribuiran u različite grupe na društvenoj mreži Facebook, čiji su članovi većinom studenti. Uz postavljanje linka za upitnik, također su napisane i posebne upute za ispunjavanje upitnika. Nakon toga je uslijedilo dijeljenje upitnika metodom snježne grude gdje se uz pomoć poznanika iz različitih gradova i s različitih fakulteta uspjelo prikupiti još dosta ispitanika. Tijekom provođenja anketnog upitnika, najveći broj ispitanika su bili studenti te je bilo potrebno uspostaviti dodatne napore kako bi se došlo do ciljane populacije.

4.5. Način obrade podataka

Obrada podataka izvršena je kvantitativnom metodom pomoću statističkog programa IBM SPSS 21, deskriptivnom statistikom i neparametrijskim testovima za utvrđivanje razlika.

5. REZULTATI

U daljnjem tekstu je prikazana tablica distribucije odgovora (tablica 6.).

Tablica 6. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA				
	uopće se ne slažem	ne slažem se	ni se slažem, ni se ne slažem	slažem se	u potpunosti se slažem
Ne želim imati nikakav kontakt s bivšim osuđenima.	33,1%	25,6%	30,8%	8,2%	2,3%
Dijelio/la bih stan s bivšim osuđenikom.	17,6%	26%	39,2%	12,4%	4,8%
Družio/la bih se s osobom koja je na uvjetnom otpustu.	5,9%	11,7%	33,3%	35,4%	13,6%
Pozvao/la bih bivšeg osuđenika u svoj stan ili kuću.	10,1%	13,4%	36,3%	28,7%	11,5%
Zaposlio/la bih bivšeg osuđenika.	4,2%	9,6%	27,3%	43,4%	15,5%
Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	35,8%	34,8%	23,7%	5,2%	0,4%
Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima.	28,1%	34,8%	25,6%	9,2%	2,3%
Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	45,3%	34,4%	16,8%	2,7%	0,8%
Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	20,3%	31,2%	41,5%	5,7%	1,3%
Sramio/la bih se da je netko meni blizak bio u zatvoru.	29,6%	24,3%	26,6%	15,3%	4,2%
Uvjeti života u zatvorima bi se trebali poboljšati.	5,7%	5,2%	29,1%	31,7%	28,3%
Osuđenici u zatvoru često žive u teškim uvjetima koje bi trebalo promijeniti.	5,2%	11,1%	32,7%	30%	21%
Osuđenik je ljudsko biće koje ima prava kao i svi drugi ljudi.	3,4%	2,7%	14,5%	34,4%	45,1%
Želio/la bih da se ponovo uvede smrtna kazna.	58,5%	13,6%	14,3%	7,1%	6,5%
Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.	10,9%	17%	42,8%	21%	8,4%
Uvjeti pod kojima se dobiva uvjetni otpust trebali bi biti stroži.	4,2%	10,3%	40%	30,4%	15,1%
Kriminal će se smanjiti ako uvedemo strože kazne zatvora.	19,7%	22,2%	21,8%	22,4%	13,8%

Treba ukinuti kazne, a protiv kriminala se boriti drugim sredstvima.	40,5%	32,9%	18,4%	5,7%	2,5%
Nije u redu da osuđenici u zatvoru besplatno žive o trošku države.	11,7%	16,6%	29,4%	25,4%	17%
Osuđenike u zatvoru treba natjerati da zarade za svoj smještaj.	7,8%	13,2%	28,9%	31,4%	18,7%
Osuđenike u zatvoru treba obrazovati i naučiti ih poslu da se po izlasku uklope u život na slobodi.	1,5%	0,4%	6,7%	29,8%	61,6%
Bojim se bivših osuđenika.	21,4%	29,4%	37,7%	10,3%	1,3%
Društvo se previše brine o bivšim osuđenima.	26,4%	36,1%	29,8%	6,1%	1,7%

Čestice od 1 do 5 odnose se na stavove prema bivšim osuđenima. Stavovi su uglavnom pozitivni, odnosno više od polovice ispitanika se ne slaže s tvrdnjom da ne žele imati nikakav kontakt sa bivšim osuđenima te bi zaposlili bivšeg osuđenika. Ukupno 36,3% ispitanika se ne može odlučiti je li bi pozvali bivšeg osuđenika u stan, družili se s nekim tko je na uvjetnom otpustu ili dijelili stan s bivšim osuđenikom.

Čestice 6 - 9 i 15 se odnose na opće stavove prema osuđenim osobama i prema bivšim osuđenima. Takvi stavovi su većinom pozitivni, a detaljnije će biti objašnjeni u daljnjem tekstu. Na temelju tih čestica utvrđivala se razlika u stavovima s obzirom na spol, poznanstvo nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora i poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela.

Sljedeća skupina čestica se sastoji od 11, 12, 16, 20 i 21, a odnosi se na stavove prema zatvorskoj kazni. Više od 50% ispitanika se slaže s tvrdnjama da osuđenici u zatvoru žive u teškim uvjetima i da bi se uvjeti u zatvoru trebali promijeniti. Čak 40% ispitanika nije sigurno trebaju li uvjeti pod kojima se daje uvjetni otpust biti stroži. Blizu polovice ispitanika se slaže kako bi zatvorenici u zatvoru trebali raditi i na taj način zaraditi za svoj smještaj. Više od 90% ispitanika smatra kako se zatvorenike u zatvoru treba obrazovati i na taj način ih pripremiti na život na slobodi.

Čestice 14, 17 i 18 se odnose na načine borbe protiv kriminala. Preko 70% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom da bi se smrtna kazna trebala uvesti. Stavovi oko tvrdnje da će se kriminal smanjiti ako se uvedu strože kazne su podjednako podijeljeni, ali malo više ispitanika se ne slaže s tom tvrdnjom. Nadalje, više od 70% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom da se kazne trebaju ukinuti, a protiv kriminala boriti drugim sredstvima.

Ovi podaci ukazuju na to da ispitanici imaju većinom pozitivan stav prema osuđenim osobama, nemaju negativne predrasude te imaju pozitivan stav prema rehabilitativnoj funkciji izdržavanja kazne zatvora. Isto tako, među ispitanicima prevladava realističan stav prema kaznama zatvora.

5.1. Opći stavovi prema osuđenim osobama i prema bivšim zatvorenicima

U daljnjoj obradi podataka pozornost je usmjerena na čestice 6, 7, 8, 9 i 15 koje se odnose na opće stavove prema osuđenim osobama i prema bivšim osuđenima. Razlika u stavovima s obzirom na spol, poznanstvo osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora i poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela će biti utvrđivana na temelju navedenih čestica.

Tablica 7. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama, opći stavovi izraženi frekvencijama i postocima

Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.		
	Frekvencije	Postoci
Uopće se ne slažem	171	35,8%
Ne slažem se	166	34,8%
Niti se slažem, niti se ne slažem	113	23,7%
Slažem se	25	5,2%
U potpunosti se slažem	2	0,4%

Tablica 8. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama, opći stavovi izraženi frekvencijama i postocima

Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenicima.		
	Frekvencije	Postoci
Uopće se ne slažem	134	28,1%
Ne slažem se	166	34,8%
Niti se slažem, niti se ne slažem	122	25,6%
Slažem se	44	9,2%
U potpunosti se slažem	11	2,3%

Tablica 9. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama, opći stavovi izraženi frekvencijama i postocima

Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.		
	Frekvencije	Postoci
Uopće se ne slažem	216	45,3%
Ne slažem se	164	34,4%
Niti se slažem, niti se ne slažem	80	16,8%
Slažem se	13	2,7%
U potpunosti se slažem	4	0,8%

Tablica 10. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama, opći stavovi izraženi frekvencijama i postocima

Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.		
	Frekvencije	Postoci
Uopće se ne slažem	97	20,3%
Ne slažem se	149	31,2%
Niti se slažem, niti se ne slažem	198	41,5%
Slažem se	27	5,7%
U potpunosti se slažem	6	1,3%

Tablica 11. Distribucija odgovora na Skali stavova prema osuđenim osobama, opći stavovi izraženi frekvencijama i postocima

Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.		
	Frekvencije	Postoci
Uopće se ne slažem	52	10,9%
Ne slažem se	81	17,0%
Niti se slažem, niti se ne slažem	204	42,8%
Slažem se	100	21,0%
U potpunosti se slažem	40	8,4%

Na temelju rezultata koji su opisani u tablicama 7., 8., 9., 10. i 11., može se zaključiti kako su stavovi prema osuđenim osobama generalno pozitivni i to kod više od polovine ispitanika. Sa tvrdnjom *Ne može se vjerovati nekom tko je bio u zatvoru* njih 70% se ne slaže. Nadalje, 62,9% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđennicima*, dok čak 80% navodi kako se ne slažu s tvrdnjom *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao*. Stupanj slaganja s tvrdnjom *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* je nešto niži od slaganja s prethodno navedenim tvrdnjama, a iznosi 51,5%. Dosta nizak stupanj slaganja ispitanici izražavaju na tvrdnji da *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i*

kada je ona vrlo neugodna, odnosno samo 27,9% ispitanika navodi kako se uopće ne slaže ili se ne slaže s tom tvrdnjom.

U daljnjem tekstu biti će prikazane razlike u stavovima prema osuđenim osobama i bivšim osuđenicima s obzirom na spol ispitanika, poznanstvo nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora i poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela.

5.2. Razlike u stavovima s obzirom na spol ispitanika

Kolmogorov-Smirnovljev testom utvrđena je nenormalnost distribucija svih varijabli, stoga su razlike utvrđene Mann-Whitney testom. U tablicama 12. i 13. je prikazana distribucija spola i usporedba rezultata s obzirom na spol.

Tablica 12. Prikaz sume kvadrata na česticama općeg stava prema osuđenim osobama

Ranks				
	Kojeg ste spola?	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	Muško	93	256,16	23823,00
	Žensko	382	233,58	89227,00
	Total	475		
Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenicima.	Muško	93	233,90	21752,50
	Žensko	382	239,00	91297,50
	Total	475		
Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	Muško	93	251,91	23427,50
	Žensko	382	234,61	89622,50
	Total	475		
Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	Muško	93	249,32	23186,50
	Žensko	382	235,24	89863,50
	Total	475		
Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.	Muško	93	288,84	26862,50
	Žensko	382	225,62	86187,50
	Total	475		

Tablica 13. Razlika u općim stavovima obzirom na spol

Test Statistics ^a					
	Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenim a.	Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.
Mann-Whitney U	16074,000	17381,500	16469,500	16710,500	13034,500
Asymp. Sig. (2-tailed)	,133	,737	,241	,347	,000

S obzirom na razlike prema spolu u općim stavovima prema osuđenim osobama i bivšim osuđenim, na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru*, *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenim*, *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao* i *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* nije utvrđena statistički značajna razlika. Na čestici *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna* utvrđena je statistički značajna razlika u stavovima s obzirom na spol ispitanika. Razlika ide u smjeru negativnijih stavova izraženih od strane muških ispitanika. Njih više navodi kako se slaže s tom tvrdnjom.

5.3. Razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo osuđene osobe

Daljnja analiza podataka je išla u smjeru utvrđivanja razlika u stavovima s obzirom na poznanstvo osoba koje su bile na izdržavanju kazne zatvora. U tablicama 14. i 15. su prikazane razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora

Tablica 14. Prikaz sume kvadrata na česticama općeg stava prema osuđenim osobama

Ranks				
	Poznajete li nekoga tko je ikada bio na izdržavanju kazne zatvora?	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	DA	261	229,76	59967,00
	NE	216	250,17	54036,00
	Total	477		
Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima.	DA	261	218,48	57023,50
	NE	216	263,79	56979,50
	Total	477		
Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	DA	261	233,74	61006,00
	NE	216	245,36	52997,00
	Total	477		
Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	DA	261	234,23	61133,00
	NE	216	244,77	52870,00
	Total	477		
Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.	DA	261	231,74	60484,50
	NE	216	247,77	53518,50
	Total	477		

Tablica 15. Razlika u općim stavovima obzirom na poznanstvo osuđene osobe

Test Statistics^a					
	Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima.	Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.
Mann-Whitney U	25776,000	22832,500	26815,000	26942,000	26293,500
Asymp. Sig. (2-tailed)	,089	,000	,324	,378	,184

Na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru*, *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao*, *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* i *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna* nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na poznanstvo osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora. Osobe koje ne poznaju nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora izrazile su viši stupanj slaganja sa tvrdnjom *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima*.

5.4 Razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela

Dalje se podaci obrađuju kako bi se utvrdile razlika u općim stavovima prema osuđenim osobama i bivšim osuđenima na temelju poznanstva žrtve nekog kaznenog djela. U tablicama 16. i 17. su prikazane razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela.

Tablica 16. Prikaz sume kvadrata na česticama općeg stava prema osuđenim osobama

Ranks				
	Poznajete li žrtvu nekog kaznenog djela?	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	DA	260	226,13	58794,50
	NE	217	254,42	55208,50
	Total	477		
Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima.	DA	260	221,59	57614,50
	NE	217	259,85	56388,50
	Total	477		
Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	DA	260	227,13	59053,50
	NE	217	253,22	54949,50
	Total	477		
Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	DA	260	237,93	61862,50
	NE	217	240,28	52140,50
	Total	477		
Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.	DA	260	227,65	59190,00
	NE	217	252,59	54813,00
	Total	477		

Tablica 17. Razlika u općim stavovima obzirom na poznanstvo žrtve nekog kaznenog djela

Test Statistics ^a					
	Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.	Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenim a.	Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.	Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.	Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.
Mann-Whitney U	24864,500	23684,500	25123,500	27932,500	25260,000
Wilcoxon W	58794,500	57614,500	59053,500	61862,500	59190,000
Z	-2,355	-3,150	-2,218	-,196	-2,068
Asymp. Sig. (2-tailed)	,019	,002	,027	,844	,039

Razlike u općim stavovima prema osuđenim osobama i prema bivšim zatvorenicima su statistički značajne na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru*, *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenim a*, *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao* i *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna*.

Na čestici *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru* osobe koje poznaju žrtvu nekog kaznenog djela iskazuju manji stupanj slaganja. Isto tako, osobe koje poznaju žrtvu kaznenog djela se manje slažu s tvrdnjom *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenim a*. Nadalje, osobe koje poznaju žrtvu kaznenog djela iskazuju manji stupanj slaganja i sa tvrdnjom *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao* te sa tvrdnjom da *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna*. Na čestici *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* nije utvrđena statistički značajna razlika u stupnju slaganja s obzirom na poznanstvo žrtve kaznenog djela.

6. VERIFIKACIJA HIPOTEZA

H1: Prevladavaju pozitivni stavovi kod više od polovine ispitanika.

Sa tvrdnjom *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru* 70,6% ispitanika se uopće ne slaže ili se ne slaže. Sa tvrdnjom *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđennicima* ne slaže se ili se uopće ne slaže 62,9% ispitanika. Isto tako, 79,7% zatvorenika ne misli da *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao*. Nadalje, 51,5% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo*. Ovi postoci pokazuju kako više od polovine ispitanika iskazuje pozitivne stavove.

Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna je tvrdnja s kojom se ne slaže 17,9% ispitanika.

Hipoteza je djelomično potvrđena.

H2: Postoji značajna razlika u stavovima na način da žene imaju pozitivnije stavove od muškaraca.

Na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru*, *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđennicima*, *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao* i *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na spol. Razlika je utvrđena na čestici *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna*. Na toj čestici ispitanici muškog spola iskazuju veći stupanj slaganja, odnosno imaju negativniji stav.

Hipoteza je djelomično potvrđena.

H3: Postoji značajna razlika u općim stavovima na način da ispitanici koji imaju poznanstvo s populacijom bivših osuđenika i osuđenika imaju pozitivnije stavove.

Na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru*, *Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao*, *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo* i *Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna* nije utvrđena statistički značajna razlika u slaganju s obzirom na poznanstvo nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora. Sa tvrdnjom *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđennicima*, osobe koje ne poznaju nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora iskazuju viši stupanj slaganja.

Hipoteza je djelomično potvrđena.

H4: Postoji značajna razlika u općim stavovima obzirom na poznanstvo žrtve kaznenog djela na način da ispitanici koji poznaju žrtve kaznenog djela imaju negativnije stavove.

Statistički značajna razlika je utvrđena na česticama *Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru, Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima, Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao i Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.* Ispitanici koji su naveli kako poznaju žrtvu nekog kaznenog djela iskazuju pozitivnije stavove na ovim česticama.

Razlika nije utvrđena na čestici *Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.*

Hipoteza nije potvrđena.

7. RASPRAVA

Rezultati generalno upućuju na to kako je stav opće populacije prema osuđenim osobama i bivšim zatvorenicima pozitivan. Takvi podaci se slažu s podacima istraživanja u ovom području. Ako uspoređujemo dobivene rezultate s rezultatima istraživanja koje su proveli Mikšaj-Todorović i Buđanovac (2002), vidljivo je kako se rezultati dosta podudaraju. Kao i u navedenom istraživanju, prevladava pozitivan stav prema osuđenim osobama kod više od 50% ispitanika. Također, većina ispitanika zastupa rehabilitativan pristup kazni, odnosno smatraju kako osuđenici zaslužuju svoje kazne i trebaju zaraditi za svoj smještaj, ali isto tako navode kako su ljudska bića sa svim pravima.

Na česticama koje ispituju stavove prema bivšim osuđenicima dobiveni rezultati ukazuju na pozitivne stavove. Takvi stavovi najviše dolaze do izražaja na čestici *Zaposlio bih bivšeg osuđenika*, što se podudara s istraživanjem provedenim na području Koprivničko-križevačke županije gdje većina zaposlenika navodi kako bi zaposlili bivšeg osuđenika te da shvaćaju svoju ulogu u njihovoj reintegraciji (Sobota, 2013; prema Katalenac, 2016). To se izdvaja kao jako bitan podatak s obzirom na to da su istraživanja pokazala kako su tri faktora najbitnija kod prevencije recidivizma, a to su: posao, smještaj i podrška okoline (Bell, 2010; prema Boag i Wilson, 2013). Buđanovac i Mikšaj-Todorović (2002) su u svojem istraživanju dobili slične rezultate. Kao i u ovom istraživanju, kod više od 50% ispitanika prevladava pozitivan stav prema bivšim osuđenicima. Autori navode kako ispitanici u njihovom istraživanju iskazuju negativne stavove za česticu koja se odnosi na življenje sa osobom koja je bila u zatvoru, dok je to danas suprotno. Čak 49% ispitanika navodi kako se slaže s time da bi dijelili stan s bivšim osuđenikom, a njih 33% se ne može odlučiti.

Nadalje, u istraživanju se pokazalo kako nema razlike u stavovima prema osuđenim osobama s obzirom na spol, osim na jednoj čestici na kojoj žene imaju pozitivniji stav prema osuđenim osobama. Prema rezultatima koje su dobili Applegate i suradnici (2002), kod žena prevladava pozitivniji stav prema zatvorenicima i njihovoj rehabilitaciji te one smatraju kako je rehabilitacija glavni cilj izdržavanja kazne zatvora, dok je kod muškaraca kazna sama po sebi glavni cilj. Suprotno tome, u istraživanju koje je provedeno u Hrvatskoj u svrhu diplomskog rada, rezultati ukazuju na to kako muški ispitanici imaju pozitivnije stavove prema osuđenim osobama (Katalenac, 2016) kao i u istraživanju koje su provele Lotar i suradnice (2010).

Kada govorimo o stavovima prema zatvaranju i kažnjavanju, većina ispitanika (oko 72%) ne smatra kako bi se smrtna kazna trebala uvesti, ali većina njih nije sigurna da bi uvjeti pod kojima se daje uvjetni otpust trebali biti stroži. Slični rezultati su dobiveni u istraživanju iz 1998. godine u kojem više od 50% ispitanika navodi kako se smrtna kazna ne bi trebala uvesti, ali isto tako nisu sigurni da bi uvjeti pod kojima se izriče uvjetni otpust trebali biti stroži. Stručnjaci navode kako se to događa iz razloga što opća populacija uglavnom nije upoznata ni sa alternativnim sankcijama ni sa uvjetima života u zatvoru (Roberts i Hough, 2005). Istraživanja pokazuju kako čak 90% ispitanika navodi da zna malo ili ne zna ništa o uvjetima života u zatvoru (Roberts i Hough, 2005). U Hrvatskoj je ova problematika dosta malo zastupljena u medijima, a na temelju rezultata možemo zaključiti kako građani RH svoje informacije temelje na drugim izvorima. Više od polovine ispitanika je navelo kako poznaje nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora te više od polovine ispitanika poznaje žrtvu nekog kaznenog djela. Građane bi se svakako trebalo obrazovati o ovoj temi jer stavovi koji su utemeljeni na neznanju ne mogu dati realnu sliku situacije.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na to kako nema statistički značajne razlike u stavovima s obzirom na poznanstvo nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora. Razlika koja je utvrđena je samo na čestici *Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenima* gdje osobe koje ne poznaju nikoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora iskazuju veći stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom što je logično i za zaključiti jer direktan kontakt sa osobom koja je bila na izdržavanju kazne zatvora dovodi do promjene stavova. Rade, Desmarais i Mitchell su 2016. godine objavili metaanalizu 19 studija u kojoj je sudjelovalo 9,335 sudionika, a sumirajući rezultate izdvojili su interpersonalni kontakt s osobom koja je bila na izdržavanju kazne zatvora kao jedan od najvažnijih u oblikovanju stavova. Na temelju tih rezultata zaključili su kako osobe koje su imale bilo kakav kontakt sa bivšim osuđenima imaju pozitivnije stavove prema istima (Rade i sur., 2016). Isto tako, Boag i Wilson su u svojem istraživanju došli do zaključka kako direktna komunikacija sa osobama koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora dovodi do promjene stavova u pozitivnom smjeru kod opće populacije (Boag i Wilson, 2013).

Zanimljivo je napomenuti kako na većini čestica osobe koje poznaju žrtvu nekog kaznenog djela iskazuju pozitivnije stavove prema osuđenim osobama. Za očekivati je bilo da će osobe koje imaju poznanstvo sa žrtvom nekog kaznenog djela imati negativnije stavove prema osuđenim osobama. Problem je što u istraživanju nije poznato o kojim kaznenim djelima se radi. Pretpostavlja se da ako se radi o nekim minornim kaznenim djelima (sitne krađe i

slično), osobe će imati pozitivnije stavove nego da se radi o nekim težim kaznenim djelima (npr. silovanje).

Kao svojevrsna kritika istraživanju izdvaja se nedorečenost samog upitnika. Tijekom prikupljanja podataka, pristiglo je mnoštvo usmenih i pismenih kritika na konstrukciju samog upitnika. Najčešći razlozi zbog kojeg su ispitanici iskazivali nezadovoljstvo su bili ti da je lepeza kaznenih djela dosta široka i da to uvelike mijenja percepciju ispitanika. Isto tako, kritike su se odnosile i na samu formulaciju pitanja, posebice na tvrdnju *Treba ukinuti kazne, a protiv kriminala se boriti drugim sredstvima*. Ispitanici su obrazlagali svoju kritiku na način da je pitanje veoma nepotrebno te da kazne postoje prvenstveno sa svrhom kažnjavanja i rehabilitacije počinitelja kaznenih djela. Bez obzira na kritike, zanimljivo je spomenuti kako su ispitanici svejedno bili otprilike podjednako podijeljeni na tom pitanju. Nadalje, ispitanici su navodili svoje nezadovoljstvo sa pitanjima o zatvorskim kaznama i uvjetnom otpustu iz razloga što većina njih nije upoznata s uvjetima pod kojima se daje uvjetni otpust. Također, veliki dio ispitanika ni ne zna sva kaznena djela kojih neka osoba može biti žrtva ili počinitelj pa je zbog toga jako teško bilo odgovarati na neka pitanja. Može se reći kako je i na stavove uvelike utjecalo to da je određeni dio ispitanika bio iz zatvorskog sustava što je potencijalno moglo dovesti do pozitivnijih stavova prema osuđenim osobama.

S obzirom na navedene kritike, prvenstveno je potrebno obrazovati opću populaciju o tome koliki spektar kaznenih djela postoji, koje su sve alternativne sankcije i pod kojim uvjetima se izriču. Nadalje, za buduća istraživanja postoji potreba za rekonstrukcijom upitnika, odnosno mogućim razdvajanjem tvrdnji s obzirom na kaznena djela. To se može postići na način da se neka lakša kaznena djela svrstaju u zasebnu skupinu od onih težih te da se na temelju tih grupacija ispituju stavovi prema osuđenim osobama. Isto tako, potrebno je ispitati osobe koje poznaju počinitelja ili žrtvu nekog kaznenog djela da navedu o kojim se kaznenim djelima radi kako bi slika javnosti bila vjerodostojnija.

8. ZAKLJUČAK

Stavovi opće populacije prema osuđenim osobama i prema bivšim zatvorenicima je tema koja u Hrvatskoj nije uvelike istražena. Baš zbog toga se javila motivacija i potreba za provođenjem ovog istraživanja. Zatvorenička populacija je skupina s kojom će svi ljudi kad tad doći u doticaj. Takvo iskustvo kontakta s njima uvelike formira stav pojedinaca. Uz to, na formiranje stava utječu i mediji koji na svojevrsan način prikazuju zatvorenike.

U provedenom istraživanju u fokusu je bilo obuhvatiti opću populaciju koja je po dobi raznolika. Malo je teže bilo obuhvatiti populaciju stariju od 60 godina zbog prirode samog upitnika koji se provodio online putem. Ukupno je sudjelovalo 477 ispitanika u dobi između 17 i 69 godina, a dobiveni rezultati ukazuju na sljedeće:

1. Stav opće populacije prema osuđenim osobama i prema bivšim zatvorenicima je pozitivan. Više od polovice ispitanika iskazuje pozitivne stavove. Važno je naglasiti kako više od 50% ispitanika navodi kako bi zaposlili bivšeg osuđenika, što je jedan od najbitnijih faktora za uspješnu integraciju bivših osuđenika u društvo. Nadalje, ispitujući stavove opće populacije prema zatvorskim kaznama, ispitanici se uglavnom slažu da zatvorenici u zatvoru žive u teškim životnim uvjetima koji bi se trebali popraviti. Većina ispitanika ostaje neutralna kada ih se pita o alternativnim sankcijama. Pretpostavlja se da je to zbog toga što nisu upoznati sa istima. Isto tako, ispitanici navode kako smatraju da su postojeće mjere uspješne u suzbijanju kriminaliteta te da se kazne ne treba ukidati.
2. Uspoređujući stavove muških i ženskih ispitanika, nije pronađena razlika. Na temelju rezultata se zaključuje kako i muški ispitanici i ženske ispitanice imaju jednako pozitivan stav prema osuđenim osobama. Jedina razlika je u tome što muškarci češće misle kako osuđenici zaslužuju svoju sudbinu.
3. Bitan faktor koji je uzet u obzir je poznanstvo osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora. Bilo je za pretpostaviti kako će osobe koje poznaju nekoga tko je bio na izdržavanju kazne zatvora imati pozitivniji stav nego osobe koje nemaju takva poznanstva. Kao i u prethodnoj usporedbi, razlika nije utvđena pa se ne može zaključiti da poznanstvo neke osobe koja je bila na izdržavanju kazne zatvora strukturira stavove populacije u određenom smjeru.
4. Više od polovice ispitanika je navelo kako poznaje žrtvu nekog kaznenog djela. Pretpostavke su išle u smjeru da će osobe koje poznaju žrtvu nekog kaznenog djela

imati negativnije stavove, ali rezultati ukazuju na suprotno - osobe koje poznaju žrtvu nekog kaznenog djela imaju pozitivnije stavove prema osuđenim osobama.

Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja i rezultate istraživanja koje su proveli Buđanovac i Mikšaj-Todorović 1998. godine, vidljivo je kako su stavovi uglavnom ostali nepromijenjeni. Kao i prije 23 godine, prevladava pozitivan stav prema osuđenim osobama i njihovoj rehabilitaciji. Čak se može reći kako su u novijem istraživanju stavovi malo pozitivniji nego tada.

Bez obzira što su dobiveni rezultati obećavajući i ukazuju na to da reintegracija počinitelja u društvo može biti doista uspješna, ovo je tema koju je potrebno detaljnije istražiti. Isto tako, određeni dio ispitanika (4,6%) su osobe koje rade sa zatvoreničkom populacijom. Bez obzira na to što je taj postotak malen, mogao je utjecati na promjenu smjera rezultata. Preporuke za daljnja istraživanja su da se izuzmu osobe koje rade u penalnim sustavima kako bi slika stavova bila vjerodostojnija.

Zaključno, iz ovog istraživanja proizlazi i potreba za istraživanjem znanja opće populacije o uvjetima života u zatvoru i o alternativnim sankcijama kako bi istraživanja u ovom području bila kvalitetnija i vjerodostojnija. Sukladno tome, ovisno o znanju opće populacije, potrebno je obrazovati ljude o zatvorskim uvjetima i alternativnim sankcijama. Još jedna tema koju je potrebno istražiti je način na koji populacija dolazi do informacija o zatvorenicima i o uvjetima života u zatvoru. Na taj način bi se i kvaliteta socijalne reintegracije počinitelja u društvo uvelike poboljšala.

9. POPIS LITERATURE

1. Applegate, B.K., Cullen, T.F., Fisher, S.B. (2002). Public views toward crime and correctional policies. Is there a gender gap? *Journal of criminal justice*, 30, 89-100.
2. Aronson, E., Wilson T.D., Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
3. Bašić J., Žižak A. (1990). Relacije vrijednosti i stavova osuđenih osoba na početku penološkog tretmana. *Defektologija* 26(2), 229-241.
4. Bašić, J. (1991). Stavovi osuđenih osoba kao prediktori uspješnosti penološkog tretmana. *Defektologija*, 28(1), 25-33.
5. Boag, E.,M., Wilson, D. (2013). Does engaging with serious offenders change students' attitude and empathy toward offenders? A thematic analysis, *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24(6), 699-712.
6. Brown, S. (1999). Public attitudes toward the treatment of sex offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 4, 239-252.
7. Buđanovac, A., Mikšaj-Todorović, Lj. (2002). Stavovi prema osuđenima i njihovoj rehabilitaciji na slovenskom i hrvatskom uzorku ispitanika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10 (2), 153-160.
8. Buđanovac, A., Mikšaj-Todorović, Lj., Kanduč, Z. (2002). Faktorska struktura stavova prema osuđenima i njihovoj rehabilitaciji na slovenskom i hrvatskom uzorku ispitanika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10 (1), 25-34.
9. Chui, W. H., Cheng, K.K. (2014). A Comparison of Attitudes Toward Prisoners of Religious and Non-Religious College Students in Hong Kong. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1-13.
10. Church, W. T., Baldwin, J., Brannen, D. N., Clements, C. B. (2009). An Exploratory Study of Social Work Students' Attitudes toward Mentally Ill Offenders. *Best Practices in Mental Health*, 5 (2), 29-39.
11. Đurđević, S., Krivokapić, Ž., Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu. *Specijalna edukacija i rehabilitacija Beograd*, 15 (2), 119-139.
12. Evans, D. i Adams, M. (2003). Salvation od damnation?: Religion and Correctional Ideology. *American Journal of Criminal Justice*, 28(1).
13. Fazio, R. H. (1989). On the power and functionality of attitudes: The role of attitude accessibility. *Lawrence Erlbaum Associates, Inc.* 153-179.

14. Ferguson, K., Ireland, C. (2006). Attitudes towards seks offenders and the influence of offence type: a comparison of staff working in a forensic setting and students. *The British Journal of Forensic Practice*, 8 (2), 10-19.
15. Hirschfield, P.J., Piquero, A.R. (2010). Normalization and Legitimation: Modeling Stigmatizing Attitudes Toward Ex-Offenders. *Criminology*, 48 (1), 27-56
16. Katalenac, J. (2016). *Stavovi studenata Sveučilišta u Zagrebu prema bivšim zatvorenicima*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
17. Kjelsberg, E., Skoglund, T.H., Rustad, A. B. (2007). Attitudes towards prisoners, as reported by prison inmates, prison employees and college students. *BMC Public Health*. 7 (71).
18. Kleban, H. i Jeglic, E. (2012). Dispelling the myths: Can psychoeducation change public attitudes towards sex offenders? *Journal of Sexual Agression*, 18(2), 179-193.
19. Lebedina Manzoni, M. (2006). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Zagreb. Naklada slap.
20. Lotar, M., Kamenov, T., Lebedina Manzoni, M. (2010). Spolne razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18 (2), 31-43.
21. Maruna, S. i King, A. (2013). Public opinion and community penalties. *Alternatives to Prison: Options for and Insecure Society*.
22. Mejovšek, M. (2002). *Uvod u penološku psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap
23. Mikšaj-Todorović, Lj., Buđanovac, A. (2000). Javno mnijenje o prijestupnicima i rehabilitaciji u Hrvatskoj: utjecaj spola, dobi, obrazovanja i razine urbanizacije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 8 (1), 27-34.
24. Milas, G. (2004). *Ličnost i društveni stavovi*. Zagreb: Naklada Slap.
25. Murphy, E., Brown, J. (2000). Exploring gender role identity, value orientation of occupation and sex of respondent in influencing attitudes toward male and female offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 5, 285-290.
26. Petković, S., Magdalenić, I. (1977). *Elementi socijalne psihologije*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
27. Pettus-Davis, C., Scheyett, A.M., Hailey, D., Golin, C., Wohl, D. (2009): From the „Streets“ to „Normal Life“: Assesing the Role of Social Support in Release Planning for HIV-Positive and Substance-Involved Prisoners. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48, 367-387.

28. Rade, B.C., Desmarais, L.S., Mitchell, E.R. (2016). A meta-analysis of public attitudes toward ex-offenders. *Criminal justice and behaviour*, 43(9), 1260-1280.
29. Roberts, J.V., Hough, M. (2005). The State of the Prisons: Exploring Public Knowledge and Opinion. *The Howard Journal*, 44 (3),286-306.
30. Vess, J., Langskail, B., Day, A., Powell, M., Graffam, J. (2011). A comparative analysis od Australian seks offender legislation for seks offender registries. *Journal of criminology*, 44 (3), 404-421.

10. PRILOG

Prilog 1 - Upitnik stavova Begina i Courtea (1980)

UPITNIK STAVOVA PREMA OSUĐENICIMA I REHABILITACIJI

1. Iz koje ste države?
2. Kojeg ste spola? M Ž Radije ne bih odgovorio/la
3. Koliko imate godina? _____
4. Koji je najviši stupanj obrazovanja koji ste završili?
 - a) Osnovna škola
 - b) Srednja škola
 - c) Viša škola
 - d) Fakultet
5. Koje ste vjeroispovijesti?
 - a) Katolička
 - b) Pravoslavna
 - c) Baptistička
 - d) Židovska
 - e) Islamska
 - f) Nisam religiozan/religiozna
 - g) Ostalo
6. Koja pozicija najviše odgovara Vašem političkom opredjeljenju?

1	2	3	4	5	6	7
Lijevo/liberalno	Centar			Desno/konzervativno		
7. Jeste li ikada bili na izdržavanju kazne zatvora? DA NE
8. Poznajete li nekoga tko je ikada bio na izdržavanju kazne zatvora? DA NE
9. Ako da, o kome se radi:
 - a) O članu uže obitelji
 - b) O članu šire obitelji
 - c) O prijatelju

d) O susjedu

e) Ostalo _____

10. Jeste li bili žrtva nekog kaznenog djela? DA NE

11. Poznajete li žrtvu nekog kaznenog djela? DA NE

12. Ako da, o kome se radi:

a) O članu uže obitelji

b) O članu šire obitelji

c) O prijatelju

d) O susjedu

e) Ostalo _____

Na skali od 1 do 5 označite svoj stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom:

1 – uopće se ne slažem

2 – ne slažem se

3 – niti se slažem niti se ne slažem

4 – slažem se

5 – u potpunosti se slažem

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA				
	1	2	3	4	5
Ne želim imati nikakav kontakt s bivšim osuđenicima.					
Dijelio/la bih stan s bivšim osuđenikom.					
Družio/la bih se s osobom koja je na uvjetnom otpustu.					
Pozvao/la bih bivšeg osuđenika u svoj stan ili kuću.					
Zaposlio/la bih bivšeg osuđenika.					
Ne može se vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.					
Neugodno bi mi bilo družiti se s bivšim osuđenicima.					
Bivši osuđenici su nesposobni zadržati posao.					
Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoje kazneno djelo.					

Sramio/la bih se da je netko meni blizak bio u zatvoru.					
Uvjeti života u zatvorima bi se trebali poboljšati.					
Osuđenici u zatvoru često žive u teškim uvjetima koje bi trebalo promijeniti.					
Osuđenik je ljudsko biće koje ima prava kao i svi drugi ljudi.					
Želio/la bih da se ponovo uvede smrtna kazna.					
Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu čak i kada je ona vrlo neugodna.					
Uvjeti pod kojima se dobiva uvjetni otpust trebali bi biti stroži.					
Kriminal će se smanjiti ako uvedemo strože kazne zatvora.					
Treba ukinuti kazne, a protiv kriminala se boriti drugim sredstvima.					
Nije u redu da osuđenici u zatvoru besplatno žive o trošku države.					
Osuđenike u zatvoru treba natjerati da zarade za svoj smještaj.					
Osuđenike u zatvoru treba obrazovati i naučiti ih poslu da se po izlasku uklope u život na slobodi.					
Bojim se bivših osuđenika.					
Društvo se previše brine o bivšim osuđenicima.					